

Asia: VN/32207/2022

Hallituksen esitys etäyhteyksien edistämisestä oikeudenkäynneissä

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne yleisesti esityksestä

Tuomioistuinvirasto pitää ehdotettuja kevennyksiä oikeasuuntaisina ja tuomioistuinten toimintaa joustavoittavina ja edistävinä. Keinot, joiden avulla voidaan nopeuttaa ja sujuvoittaa asioiden käsittelyä sekä ennaltaehkäistä istuntojen peruuntumisia, ovat tervetulleita. Myös tuomioistuimen jäsenten osalta joustavammat osallistumisäännökset ovat perusteltuja.

Olemme vastanneet tarpeelliseksi katsomassamme laajuudessa säännösmuutoksia koskevien täsmäkysymysten alle.

Kohdassa "Muuta lausuttava" tuomme tämän lisäksi esiin eräitä muita asiaan vaikuttavia näkökohtia, kuten asiakas ja vastuullisuusnäkökulman, esityksen vaikutukset toimitiloihin ja kustannuksiin sekä käytännöllisiä huomioita istuntojen seuraamisesta ja tallentamisesta.

Mitä mieltä olette ehdotetuista pykälistä, jotka koskevat tuomarin osallistumista oikeudenkäyntiin etäyhteydellä (OK 2:15-16)?

-

Mikä on mielipiteenne etäoikeudenkäynnin julkisuutta koskevasta pykälästä (OK 2:17)? Pidätkö asianmukaisena, että julkisuuden toteuttamisen keinot jätetään tuomioistuimen harkintaan?

Tietosuoja ja etäyhteydet

Lausunnon kohteena olevassa esityksessä etäyhteyttä tai sen käyttöä ei ole arvioitu lainkaan henkilötietojen käsittelyä koskevien tietosuojasäännösten kautta, vaikka etäyhteyksien käyttö on henkilötietojen automaattista käsittelyä ja tätä kautta kokonaisuudessaan tietosuojasääntelyn soveltamisalaan kuuluvaa henkilötietojen käsittelyä. Perus- ja ihmisoikeusoireustarkastelussa tulisi osaltaan huomioida myös se, mitä perustuslain 10 §:ssä henkilötietojen suojasta säädetään sekä se,

mitä EU:n perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa säädetään. Tietosuoja-asetuksen (EU 679/2016) ja tietosuojalain (1050/2018) ohella reunaehdoja käytettäville etäyhteistyötyökaluille tulee henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvaamisen yhteydessä annetusta laista (1054/2018) ja jatkossa esitystä olisi syytä peilata tarkemmin tätä kehikkoa vasten.

Vaikka sääntely on sinänsä teknologianeutraalia, tulee tekniselle tiedonvälitystavalle tuomioistuinkontekstissa merkittäviä vaatimuksia edellä esitetystä tietosuojan viitekehikosta. Tällä on suora vaikutus muun muassa niihin työkaluihin, joita etäyhteysklien osalta voidaan käyttää. Yksityiskohtaisemmat vaatimukset aiheuttavat myös usein tarpeen perusteelliselle vaikutustenarviointityölle sekä tietoturvallisuutta lisäävien ominaisuuksien hankinnalle. Tällä on puolestaan suoria kustannusvaikutuksia, jotka on resursoitava ja huomioita asianmukaisesti, kun etäyhteysklien käyttöä halutaan edistää.

Lisääntyvät pyrkimykset häiritä viranomaisten toimintaa digitaalisessa toimintaympäristössä puoltavat osaltaan sitä, että tuomioistuinympäristössä käytettävien etäyhteysklien tulee olla tietoturvallisia ja toimintavarmoja. Nyt ehdotetussa esityksessä ei juurikaan analysoida etäyhteysklien käyttöön liittyviä riskejä. Riskien tunnistaminen ja asianmukainen torjuminen on kuitenkin erittäin tärkeää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi, oikeudenkäynnin osapuolien henkilötietojen suojaan liittyvien perusoikeuksien toteuttamiseksi sekä tuomioistuinten toimintaan liittyvän luottamuksen ylläpitämiseksi.

Kun oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamistapaa pohditaan, esityksessä todetaan, että "Keinot taata oikeudenkäynnin julkisuus jäisivät tuomioistuimen harkintaan. Käytännössä yksinkertaisin tapa olisi järjestää mahdollisuus seurata oikeudenkäyntiä valvotusti tuomioistuimen tai muun viranomaisen tiloista etäyhteyden välityksellä." Tuomioistuinvirasto toteaa, että tällaiset valvotut tilat osaltaan helpottaisivat myös oikeudenkäynnin julkisuuteen ja tietosuojaan liittyvien kysymysten ratkaisemista, koska rikostuomioihin ja rikkomuksiin liittyvien henkilötietojen käsittely on mahdollista laajemmin silloin, kun se tapahtuu "viranomaisen valvonnassa" (Tietosuoja-asetuksen 10 art.).

Toisaalta tällainen julkisuuden valvottu toteuttaminen edellyttää riittäviä tiloja, varustelua ja henkilökuntaa, mikä on huomioitava kustannusarvioissa. Taloudellisten vaikutusten osalta lausutaan tarkemmin omassa kappaleessa jäljempänä kohdassa "Muuta lausuttavaa".

Mitä mieltä olette todistelun vastaanottamista etäyhteydellä koskevan momentin (OK 17:52.1) lisäedellytysten kumoamisesta?

Todistelun vastaanottamisesta

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että asioiden hoitaminen nyky-yhteiskunnassa on enenevässä määrin menossa digiavusteiseksi. Erityisesti todistajien osalta laajemmat etäyhteysmahdollisuudet ovat tervetulleita, sillä ehdotuksen mukaisesti pelkät tarkoituksenmukaisuussyt voisivat puoltaa etäyhteyden käyttämistä, ellei vastaan puhuvia seikkoja ole. Verrattaessa esimerkiksi hallintolainkäyttöön (HOL 73 §), ei oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n erityisiä edellytyksiä etäkuulemiselle ole syytä pitää voimassa, vaan yleinen soveliaisuusharkinta riittää. Puhelinkuulemiselle ehdotettujen perusteiden osalta ei ole lausuttavaa.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että etäyhteyksien käytön lisäämisen ei kuitenkaan tule olla itseisarvo, vaan sen taustalla tulee olla sellaisia hyötyjä, jotka täydentävät oikeudenkäyntiin osallistumisen keinovalikoimaa ja laadukkaan oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaista läpiviemistä.

Laadukkaan ja asianmukaisen etäyhteyden tulee taata etäosallistujalle moitteeton ääni- ja kuvayhteys, riittävästi tietoa siitä, miten toimia ja mitä häneltä odotetaan sekä tosiasiallinen mahdollisuus vuorovaikutukseen. Asianosaiselle on synnyttävä aito kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta oikeusturvatakeiden lisäksi (tulkkaus, yhteys avustajaan, oikeus esittää kysymyksiä). Myös asian osallisiin liittyvät seikat (turvallisuusriski, trauma, ikä, kognitiivinen kyky) voivat vaikuttaa kuulemistapaan ja -olosuhteisiin. Samoin sähköisten tai kirjallisten todisteiden esittäminen etäosallistujalle tai -kuultavalle ja neuvottelumahdollisuus avustajan kanssa on pystyttävä turvaamaan.

Asianosaisten ja kuultavien osalta etäyhteydet voivat vähentää oikeudenkäynnin aiheuttamaa kuormitusta, niin psykologista kuin käytännöllistä. Etäyhteyksien ei kuitenkaan tulisi heikentää yksilön kokemusta osallisuudesta tai oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä.

Tuomioistuinten kannalta etäyhteyksiin liittyvät erityisjärjestelyt ja informatiivinen prosessinjohto lisäävät jonkin verran työtaakkaa.

Asianosaisia ja heidän avustajiaan saattaa askarruttaa etäyhteyksin vastaanotetun todistelun näyttöarvo. Taustalla voi olla kokemus siitä, että salissa saatu näyttö olisi painokkaampaa, todellisempaa, arvokkaampaa ja että fyysinen läsnäolo tuntuu paremmalta, miellyttävämmältä ja rehellisemmältä. Tutkimustietoa tarvitaan enemmän, mutta varovaisesti arvioiden huoleen ei pitäisi olla syytä. Tuomareiden kyky vastaanottaa ja arvioida etäyhteyksin kuultua todistelua ei vaikuttaisi eroavan salissa vastaanotetusta näytöstä.

Kirjoitusasuun liittyvänä huomiona nostetaan esiin se, onko ilmaisu ”hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta” lainkaan tarpeen OK 17:52 1 momentissa, jossa sanotaan, että ”todistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta ...”. Ilmaisu voidaan tulkita olevan ristiriidassa OK 12:8 3 momentin kanssa, jossa nimenomaisesti

sanotaan, että henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mielipiteenne ilman näköyhteyttä tapahtuvaa kuulemistä koskevista momenteista (OK 17:52.2-3)?

-

Mitä mieltä olette ehdotetuista oikeudenkäymiskaaren ja rikosoikeudenkäyntilain pykälistä, joiden nojalla asianosaisen osallistuminen oikeudenkäyntiin voitaisiin määrätä toteutettavan etäyhteyden välityksellä (OK 12:8.5 ja ROL 8:13.5)?

Etäosallistumista koskevista pykälistä

Voimassa olevan ja ehdotuksen mukaan muutoksitta säilyvän OK 12:8.1 mukaan riita-asian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen s u o s t u u ja tuomioistuim katsoo sen soveliaaksi.

Nykyinen muotoilu ilmentää ajatusta, että riita-asioiden käsittelyssä etäyhteyden käyttämiseen päädyttäisiin tuomioistuimen aloitteesta, johon sitten pyydetään asianosaisen suostumusta. Näin ei kuitenkaan käytännössä ole, vaan tilanne on päinvastainen.

Sen sijaan, että riita-asioissa edelleen puhutaan asianosaisen suostumuksesta, säännös tulisi ennemminkin muotoilla siten, että tuomioistuin voi päättää etäyhteyden sallimisesta soveliaisuusharkinnan perusteella ja ottamalla (erityisesti taikka ensisijaisesti) huomioon asianosaisen mielipiteen (kanta, tahto, näkemys). Tämä muotoilu vastaisi enemmän todellista oikeustilaa. Säännöksen tulisikin ilmentää asianosaisen lähtökohtaista o i k e u t t a osallistua valitsemallaan tavallaan, ellei asiaan tai olosuhteisiin liittyvä soveliaisuus edellyttäisi muuta.

Disponoimalla osallistumistavastaan asianosainen voi itse säädellä vuorovaikutuskokemuksensa laatua ja vastata siitä. Valitessaan etäyhteyden hän samalla luopuisi tietyistä, samassa tilassa neuvottelemiseen liittyvistä eduista. Erityisesti institutionaalisten toimijoiden (esim. DVV) kannalta pääsääntöinen itsemääräämisoikeus osallistumistavasta olisi asiaan osallisten omaa toimijuuttaan korostava ratkaisu. On vaikea nähdä, miksi tuomioistuimen tulisi velvoittaa asianosainen saapumaan oikeuteen vasten tämän tahtoa, ellei sitten velvoittamiselle ole perusteita soveliaisuuten nähden. Etäyhteyden käytön sopimattomuus riita- tai hakemusasian laadun tai olosuhteiden vuoksi lienee hyvin poikkeuksellista.

Siitäkin huolimatta, että asianosaisen kanta olisi tällä tavalla lähtökohtaisesti määräävässä asemassa, on toki perusteltua pitää kiinni siitä, että tuomioistuin viime kädessä päättää osallistumistavasta.

Rikosasioiden osalta on perustellumpaa puhua asianosaisten suostumuksesta etäyhteyden käyttöön. Voimassa oleva ja muuttumattomaksi tarkoitettu ROL 8:13.1 mukaan rikosasian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuimien katsoo sen soveliaaksi.

Edellä kuvattu erottelu riita- ja rikosasioiden osalta vastaisi nähdäksemme myös Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2023/2844, annettu 13 päivänä joulukuuta 2023 mutta ei astunut voimaan, oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista ja oikeussuojasta rajat ylittävissä siviili-, kauppaa- ja rikosoikeudellisissa asioissa ja tiettyjen säädösten muuttamisesta oikeudellisen yhteistyön alalla (erit. 5 ja 6 art.).

Näitä huomioita vasten pidämme perusteltuna, että riita-asioiden etäosallistumisedellytykset muotoiltaisiiin toisin kuin nykyisin eli enemmän asianosaisten omaa tahtotilaa korostaviksi. Riita-asioiden osalta ei nähdäksemme ole syytä säätää mahdollisuudesta määrätä asianosainen etäosallistumaan, toisin kuin rikosasioissa. Tilanteet, joissa asianosainen riita-asiassa haluaisi saapua paikan päälle istuntoon, mutta tuomioistuimien määräisi hänet osallistumaan etäyhteyden välityksellä lienevät hyvin harvinaisia. Ehdotuksessa esitetyt esimerkit ovat selvästi enemmän rikosasioihin liittyviä. Näin ollen emme pidä määräämisvaihtoehtoa tarpeellisena riita-asioissa.

Rikosasioiden osalta ehdotus mahdollisuudesta murtaa asianosaisten suostumusedellytys on kannatettava ja perusteltu. Asianosaisten oman tahdon mukaisesta osallistumistavasta on, ehdotuksessa todetuimien erityisimien perusteimien, voitava poiketa perusteluissa kuvatuissa tilanteissa.

Lakiteknisenä huomiona todetaan, että ainakin lainsoveltamista tilanteissa voi jossain määrin jäädä epäselväksi, miten ehdotettu muutos (tahdonvastainen etäosallistuminen) suhtautuu OK 12:8 2 momentissa (ja ROL 8:13 2 mom) tarkoitettuun oikeudenkäyntiavustajaan tai -asiamieheen, ja miten tuossa momentissa mainittu asianosaisten suostumus tähän vaikuttaa. Säännös lienee alkujaan syntynyt ajatuksesta, että myös avustaja voi olla etäyhteyden päässä, jos se päämiehelle (ja tuomioistuimelle) sopii. Laillista edustajaa ja avustajaa koskevan 2 momentin mukaan 1 momentissa säädettyä sovelletaan kuitenkin myös avustajaan. Näin ollen myös tuomioistuimen toimesta tapahtuva etäosallistumiseen määrääminen tulisi avustajan osalta mahdolliseksi, mutta miten päämiehen suhtautumisen tulisi tähän vaikuttaa? Ehdotamme 2 momentin peilaamista 1 momenttiin ristiriitojen tai epäselvyyden välttämiseksi.

Mitä mieltä olette pakkokeinojen ja poissalon seuraamusten käyttöalan laajentamisesta koskemaan etäyhteydellä tapahtuvaa valmisteluistuntoa (OK 5:15 d ja ROL 7:14 a kumoaminen) ja kattamaan osallistumisen etäyhteydellä myös muualta kuin toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona (OK 12:8.4 ja ROL 8:13.4)?

Käsityksemme mukaan valmisteluistuntoihin harvemmin kutsutaan asianosaisia sanktioidusti. Yleensä avustajan läsnäolo on riittävä.

Avustajien osalta etäyhteyden käyttö on tarkoituksenmukaista ja verrattaen ongelmattonta. On vaikea nähdä, että avustajien laiminlyönnit ja siitä johtuvat hankaluudet olisivat kovinkaan suuria ongelmia valmisteluistuntojen peruuntumisten syinä.

Mikäli tarkoitus on turvata asian ratkaiseminen tai sanktion määrääminen tilanteissa, joissa asiaansa itse ajava henkilö jättää osallistumatta etäyhteydellä, sanktiomahdollisuus voi olla tarpeen. Toisaalta, mahdolliset ennakkoepäilyt etäyhteyden toteutumisen ja henkilön myötävaikutusalttiuden osalta voivat jo lähtökohtaisesti estää kutsumisen etävälillä.

Se, ylittyykö lainsäädäntökynnys tältä osin, jätetään harkittavaksi.

Valmisteluistuntoja tulisi jatkossakin olla mahdollista pitää ilman näköyhteyttä.

Mielipiteenne etäyhteyden käyttöalan laajentamiseen koskemaan tunnustamisoikeudenkäyntiä (ROL 8:13.5 kumoaminen)?

-

Onko teillä muuta lausuttavaa esityksen johdosta?

ASIAKASNÄKÖKULMA

Tulevaisuuteen nähden pidämme ensiarvoisen tärkeänä, että etäyhteyksiä voidaan toteuttaa tietoturvallisesti, helposti ja vähällä vaivalla tuomioistuimista mutta ennen kaikkea myös muista viranomaisista käsin. Tuomioistuinten tiloihin ja henkilökuntaan kohdistuvia paineita olisi mahdollista pienentää laajentamalla etäyhteysviranomaisten tai muiden soveltuvien paikkojen verkostoa. Kuuleminen toisesta viranomaisesta on mahdollista jo nykyisellään, joskin käyttö on jäänyt vähäiseksi. Lainkäyttöasian käsittelyyn osallistuvan henkilön kannalta osallistuminen ja osallistumisen tuki olisi luontevaa esimerkiksi oikeusaputoimistosta käsin.

Siltä osin kuin asiaan osallinen haluaa osallistua muualta kuin viranomaisen luota eli käytännössä kotoa tai asianajotoimistosta, laadukas etäyhteys edellyttää riittävän tehokkaita yhteyksiä ja etäyhteysvälineitä. Erityisesti riita-asioissa asiaan osalliset ovat jo nyt osallistuneet omilta koneiltaan. Tulevaisuuteen nähden voidaan toivoa, että kirjastoissa tai vastaavissa yleisissä digipisteissä olisi etäyhteyksiin sopivaa välineistöä kansalaisten käytettävänä.

EHDOTUKSEN VAIKUTUKSISTA

Tuomioistuinten toimitiloja koskevat huomiot

Esityksessä on useassa kohdassa ehdotettu, että yleisön olisi mahdollista seurata oikeudenkäyntejä sivusaleissa. Tuomioistumissa ei tällaisia sivusaleiksi luokiteltavia saleja tällä hetkellä ole. Jossakin määrin epäselväksi myös jää, mitä näillä sivusaleilla tarkoitetaan: Onko kyseessä istuntosali tyyppinen tila, jossa on istuntosaleja vastaava varustelu vai onko kyseessä pikemminkin videokuulemistilaa vastaava pieni, varustelultaan hyvin karsittu tila.

Istuntosalien määrä tuomioistuimissa perustuu OM hallinnonalan työympäristökonseptin mukaiseen tilaohjelmatyökaluun ja sen taustalaskennassa käytettäviin istuntomääriin asianhallintajärjestelmistä. On kyseessä sitten läsnä- tai etäistunto, tulee käyttöastemäärät voida luotettavasti todentaa järjestelmistä. Uusia istuntosaleja rakennettaessa salitarve lasketaan päivittyneiden lukujen valossa.

Videokuulemistilojen tai sivusalien osalta tilanne on sama ja todennettavasti tulee voida laskea käyttömäärät oikean tilatarpeen määrittämiseksi. Tämä koskee myös asianosaisten osallistumista etäyhteydellä toisesta tuomioistuimesta tai todistelutarkoituksessa kuultavia asianosaisia, todistajia tai asiantuntijoita. OM hallinnonalan työympäristökonsepti ei tunne sanaa sivusali. Mikäli sellaisia halutaan toteuttaa, tulisi sellainen määritellä ja se tulisi saada myös sovitettua nykyisiin neliöihin. Koska toimitilahankkeissa ei neliöt lähtökohtaisesti voi kasvaa, lähtee jotain pois/tiivistyy/muuttaa käyttötarkoitustaan. Nykyisten salien käyttötarkoitusta voisi myös harkita laajennettavan ja suunnitella osa nykyisistä istuntosaleista ”monitoimisaleiksi”, joka taipuisivat myös hallituksen esityksessä mainituksi sivusaliksi. Tämä vaatii kuitenkin tilankäytön lisäksi myös lisärahoitusta av- teknisen varustelun lisäämisen ja valvonnan suunnittelun (kamerat/fyysinen valvonta) osalta.

Esityksessä on myös todettu, että sivusaleja (tai muutoin samaa tilaa) voitaisiin hyödyntää sekä etäoikeudenkäyntien yleisöjulkisuuden toteuttamiseksi että videotallenteiden katsomisen videotallenneuudistuksen tultua voimaan. Videotallennusuudistuksen yhteydessä ei kuitenkaan ole tarkoitus toteuttaa erillisiä tiloja tallenteiden katsomista varten. Tarkoituksena on, että lain voimaan tulon jälkeen seurataan, kuinka laajalti mahdollisuutta katsoa tallenteita tuomioistuimen tiloissa käytetään. Alkuvaiheessa tallenteiden katsominen toteutetaan tuomioistuinten nykyisissä tiloissa, esimerkiksi videokuulemishuoneissa.

On myös huomattava, että johtuen erilaisesta käyttötarkoituksesta, voi henkilömäärä voi näissä käyttötapauksissa olla varsin erilainen: Videotallennetta saapuu usein katsomaan vain yksi henkilö ja yleisöä taasen voi olla suurempi joukko. Esimerkiksi videokuulemistilan varaaminen yleisölle voi tästä syystä olla mahdotonta näiden tilojen ollessa vain muutaman neliömetrin suuruisia.

Tuomioistuinten tilojen osalta on huomioitava se, että saadun palautteen mukaan videokuulemistilat ovat varsin laajalla käytöllä. Tilojen hyödyntäminen oikeudenkäyntien laajamittaisempaan seuraamiseen ei siten ole välttämättä mahdollista. Etäosallistumisen mahdollisuuksien laajentaminen lisää entisestään myös näiden tilojen käyttöä oikeudenkäynnin osapuolten taholta. Mikäli tuomioistuimen istuntosaleja hyödynnetään yleisö julkisuuden

toteuttamiseksi etäoikeudenkäynneissä, on huomioitava se, että tällöin myös tuomioistuimen virkamiehen on oltava läsnä istuntosalissa, ulkopuolisia henkilöitä ei voi istuntosaleihin jättää ilman valvontaa. Vaikka etäoikeudenkäynnit voisivat jossakin määrin vapauttaa valmistelu- tai pakkokeinosaleja, on saadun palautteen mukaan istuntosalien käyttöaste korkea eikä niiden vapauttamista yleisön käyttöön oikeudenkäyntien seuraamiseksi ole aina helppo toteuttaa.

Tuomareiden etäosallistumisen mahdollistamiseksi tulee huolehtia siitä, että heidän etäosallistumiseensa käyttämässä tilassa on tarpeellinen välineistö ja työrauha istuntoon osallistumiseen. On huomioitava, että työnantajan velvollisuus huolehtia työvälineistä kattaa vain työnantajan tilat – ei työntekijän kotia tai muuta itse valitsemaansa tilaa.

Etäyhteysvälineet, tallentaminen ja istunnon seuraaminen

Esityksessä on ehdotettu myös mahdollisuutta oikeudenkäyntiin, joka toteutettaisiin siten, että kaikki sen osapuolet osallistuisivat siihen etäyhteyksillä.

Tähän saakka tuomioistuinten istuntosalit on varusteltu lähtien siitä peruslähtökohdasta, että ainakin tuomioistuimen kokoonpano on istuntosalissa. Muun muassa todistelun nykyinen tallennusjärjestelmä edellyttää, että tallentaminen tapahtuu istuntosalista käsin. Myös tulevan oikeudenkäyntien videotallentamisen toteuttamisen lähtökohta on se, että tallentaminen tapahtuu tuomioistuimen istuntosalista käsin. Tällaisen ratkaisun on katsottu turvaavan parhaiten ratkaisun käytettävyyden sekä tietoturva- sekä tietosuojanäkökohdat.

Todistelun videotallentamisen yhteydessä selvitetään myös mahdollisuutta tallentamiseen tilanteessa, jossa kaikki oikeudenkäynnin osapuolet osallistuisivat oikeudenkäyntiin etäyhteyksin. Erilaisia tallentamisen tapoja on toki olemassa, mutta sitä, voidaanko niitä hyödyntää tällaisessa tilanteessa, ei ole voitu vielä arvioida. Selvyyttä ei ole esimerkiksi siitä, kuinka mahdollinen etäyhteyksien tallentaminen vaikuttaisi todistelun tallennusjärjestelmän käytettävyyteen.

Tämän vuoksi oikeudenkäynnin läpivientiin liittyvät käytännön toimenpiteet (kuten esimerkiksi todistelun tallentaminen) saattavat sen mahdollistavasta lainsäädännöstä huolimatta edellyttää jatkossakin sitä, että tuomioistuimen kokoonpano on istuntosalissa läsnä.

Taloudellisten vaikutusten arviointia

Esityksessä todetaan, että etäyhteyksien käyttämisen lisääntyminen tarkoittaisi sitä, että tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa syntyisi kuulemisten ja osallistumisen järjestämisestä jonkin verran lisätyötä ja työjärjestelyjä. Tuomioistuimet ovat muun muassa tulosneuvotteluissa tuoneet esille, että etäyhteyksien käyttö edellyttää AV-laitteista ja yhteyksistä huolehtivaa henkilökuntaa, koska tuomarin on kyettävä keskittymään lainkäyttöön. Erilliset videokuulemispalvelut edellyttävät henkilökuntaa, joka voi sitoutua huolehtimaan niistä. On siis

huolehdittava siitä, että tuomioistuimella on riittävästi henkilökuntaa huolehtimaan palveluista ja tehtävistä.

Mahdollisten uusien videolaitteiden kustannukset

Videoneuvottelulaitteita oli käytössä vuonna 2022 yhteensä 404 kappaletta (2021: 395 kpl; 2020: 335 kpl) ja niiden käyttö (videokuuleminen tai video-osallistuminen) on muuttunut arkipäiväiseksi toimintatavaksi (vuonna 2019 käyttömäärä: 96/laite, vuonna 2020:132/laite, vuonna 2021: 135/laite, vuonna 2022: 107/laite). Vuoden 2022 aikana on pidetty yhteensä 43 059 etäneuvottelua, mikä tarkoittaa keskimäärin 828 neuvottelua viikossa. Keskimäärin yksi neuvottelu on kestänyt 1,24 tuntia.

Hallituksen esityksessä suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi HE 133/2021 vp (eduskunta.fi) on otettu kantaa taloudellisiin vaikutuksiin. Käsillä olevan ehdotuksen laajentaessa etäyhteyksien käyttömahdollisuuksia edelleen, lisääntyisi myös videoneuvottelulaitteiden käyttö ja tämän vuoksi myös videoneuvottelulaitteiden tarve voisi lisääntyä. Koska tuomioistuinten istuntosalit on pääasiassa varusteltu videoneuvottelulaittein jo AV projektin yhteydessä, voisi kysymykseen tulla istuntosalien ulkopuolelle (kuten erillisiin videokuulemistiloihin) sijoitettavien laitteiden määrän lisääminen.

Tarvittavien lisälaitteiden määrä on arvioitu siten, että jokaiseen käräjäoikeuden nykyiseen istuntopaikkaan hankittaisiin pieni, videokuulemistilaan soveltuva laitteisto. Tässä arvioissa on huomioitu se, että osaan virastoja tai niiden istuntopaikkoja ei lisälaitteiden hankinta ole välttämättä tarpeen sekä se, että joissakin kohteissa voi olla tarve suurempiin tiloihin tarvittaville ja kustannuksiltaan kalliimmille laitteille. Lisäksi myös hovioikeuksissa sekä hallinto- ja erityistuomioistuimissa voi olla tarvetta laitteilla. Näiden seikkojen perusteella mahdollisten lisälaitteiden määräksi on arvioitu kaikkiaan noin 35 laitetta.

Tuomioistuinten videoneuvottelulaitteet hankitaan Valtorilta. Valtorilta saadun tiedon mukaan pieneen videokuulemistiloihin soveltuvan, palveluna hankittavan videolaitteen kustannus on 88,13 euroa kuukaudessa (1057 euroa vuodessa). Mikäli uusia videolaitteita jouduttaisiin hankkimaan 35 kappaletta, olisi uusien laitteiden aiheuttama kustannusten lisäys vuositasolla yhteensä noin 37 000 euroa. Voidaan olettaa, että nämä hankinnat jakaantuisivat eri vuosille kehyskauden aikana.

Toimitilamuutokset

Mikäli videokuulemisten toteuttaminen ehdotetussa laajuudessa edellyttää uusien tilojen rakentamista tai nykyisten tilojen muutoksia, aiheutuu näistä muutoksista merkittäviä kustannuksia. Kustannuksia aiheutuu paitsi rakentamisesta myös tilojen teknisestä varustelemisesta.

VASTUULLISUUSNÄKÖKOHDAT

Etäyhteyksien käytöllä pienennetään hiilijalanjälkeä

Tuomioistuinlaitoksen toiminnassa hyödynnetään laajasti videoneuvotteluyhteyksiä. Etäyhteyksiä käytetään sisäisissä palavereissa ja koulutuksissa ylimääräisen ja turhan matkustamisen välttämiseksi. Kollegiaaliset tuomioistuimet pitävät sisäisiä esittelyistuntojaan myös etänä. Tämä vähentää matkustustarvetta. Lainkäyttöasioiden sähköistä käsittelyä ja etenkin aineiston esittämistä sähköisessä muodossa tukee istuntosalien varustaminen nykyaikaisella ja asianmukaisella esitystekniikalla.

Etäyhteyksien käyttö istunnoissa tehostaa tuomioistuimen toimintaa, palvelee asiakkaita ja vähentää hiilijalanjälkeä. Etäosallistuminen ja -kuuleminen on säästänyt aikaa ja resursseja ja mahdollistanut henkilöiden kuulemisen ilman tarvetta matkustaa istuntopaikalle. Sama koskee myös kansainvälisiä etäkuulemisia. Entistä joustavammat etäyhteyssäännökset vähentäisivät istuntojen peruuntumisesta aiheutuvia haittoja ja matkustamistarvetta entisestään.

Jaakkola Riku
Tuomioistuinvirasto

Immonen Nina
Tuomioistuinvirasto